

**НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПРАВОВОГО ЗАБАЗПЕЧЕННЯ
ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ
ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ**

**ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ
НДІ ПЗІР НАПрН УКРАЇНИ**

**за матеріалами І-ї науково-практичної конференції
(м. Харків, 27 травня 2022 року)**

**ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА: МІЖНАРОДНИЙ І
НАЦІОНАЛЬНИЙ РІВЕНЬ**

Електронне наукове видання

Харків

2022

Рекомендовано до публікації Вченою радою Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку Національної академії правових наук України (протокол № 4 від 20 червня 2022 р.)

Редакційна колегія:

С. В. Глібка – канд. юрид. наук, доц., директор НДІ ПЗІР НАПрН України;

І. В. Яковюк – докт. юрид. наук, проф., завідувач кафедри права Європейського Союзу НЮУ імені Ярослава Мудрого;

О. О. Петришин – канд. юрид. наук, доц., учений секретар НДІ ДБМС НАПрН України.

Рецензенти:

В. І. Борисова – кандидат юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, заслужений працівник освіти України, завідувач кафедри цивільного права № 1 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

В. І. Теремецький – доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, професор кафедри цивільного права і процесу Західноукраїнського національного університету.

Збірник наукових праць НДІ ПЗІР НАПрН України. Економічна безпека: міжнародний і національний рівень: за матеріалами І-ї науково-практичної конференції (м. Харків, 27 травня 2022 року) / за ред. С. В. Глібка, І. В. Яковюка, О. О. Петришина. – Харків: НДІ ПЗІР НАПрН України, 2022. – 203 с. – https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2022/11/conf_27.05.2022.pdf

ISBN 978-617-7806-30-0

У збірнику наукових праць представлені тези доповідей, а також наукові повідомлення та доповіді науковців і викладачів наукових та освітніх закладів, практичних працівників, що взяли участь в І-й науково-практичній конференції «Економічна безпека: міжнародний і національний рівень». Захід був проведений Науково-дослідним інститутом правового забезпечення інноваційного розвитку Національної академії правових наук України, кафедрою права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Науково-дослідним інститутом державного будівництва та місцевого самоврядування Національної академії правових наук України, Радою молодих учених Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку Національної академії правових наук України 27 травня 2022 року у м. Харкові з метою обміну практичними і теоретичними напрацюваннями й підготовки рекомендацій щодо актуальних проблем правового забезпечення економічної безпеки в Україні.

Видання буде цікавим науковцям, аспірантам, студентам та всім, хто цікавиться актуальними питаннями правового забезпечення економічної безпеки в Україні

Друкується в авторській редакції

Подкупко Тетяна Леонідівна

Економічна безпека козацько-гетьманської держави в чорноморському регіоні (середина XVII століття).....159

Розгон Ольга Володимирівна, Давидюк Олександр Миколайович

До питання перспектив правового регулювання академічного підприємництва (з урахуванням досвіду Польщі).....164

Туренко Анна Юріївна

Удосконалення системи забезпечення економічної безпеки України в умовах війни і в повоєнний період.....170

Хаустова Марина Геннадіївна

Державна політика в сфері цифрового розвитку: значення та перспективи.....178

Шматков Даніїл Ігорович

Критичний огляд порядку припинення порушень авторського права і (або) суміжних прав з використанням мережі Інтернет в Україні.....187

Яковюк Іван Васильович, Новіков Євген Андрійович, Купрійова Олександра Олегівна

Роль списання зовнішнього боргу в забезпеченні економічної безпеки України у повоєнний період.....197

Подкупко Тетяна Леонідівна

кандидат історичних наук, доцент кафедри суспільних наук

Одеського національного медичного університету

ORCID: 0000-0003-3947-9656

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА КОЗАЦЬКО-ГЕТЬМАНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ В ЧОРНОМОРСЬКОМУ РЕГІОНІ (СЕРЕДИНА XVII СТОЛІТТЯ)

Робота присвячена розгляду значущості економічної безпеки для Козацько-Гетьманської держави середини XVII століття. Саме розв'язання основних економічних питань було наріжним каменем розвитку, утримання самостійності, незалежності тодішньої України. Найбільш яскраві приклади вирішення різноманітних економічних питань містяться в документах тієї доби: універсалах, міжнародних угодах, договорах, їх проектах. Економічну безпеку тодішні державотворці боронили як на полях бою, так і в дипломатичній царині. Багато положень не втратили своєї актуальності й сьогодні.

Ключові слова: економічна безпека, Козацько-Гетьманська держава, Чорноморський регіон, козацтво, середина XVII століття.

Podkupko Tetyana

Ph.D, Associate Professor of Department of Social Sciences

Odessa National Medical University

ORCID: 0000-0003-3947-9656

ECONOMIC SECURITY OF THE COSSACK-HETMAN STATE IN THE BLACK SEA REGION (MID-XVII CENTURY)

The work is devoted to the consideration of the importance of economic security for the Cossack-Hetman State of the middle of the 17th century. It was the solution of the main economic issues that was important for the life and development, maintenance of self-reliance, independence of Ukraine at that time. The most vivid examples of solutions to various economic issues are contained in the documents of that era: the hetman's universals, international agreements, contracts,

and their projects. The state-makers of that time defended economic security both on the battlefield and in the diplomatic realm. Many provisions have not lost their relevance even today.

Keywords: economic security, Cossack-Hetman state, Black Sea region, Cossacks, mid-17th century.

Сьогодні питання безпеки набуло гострого звучання. Мова йде про забезпечення найважливіших базових потреб людини, суспільства, держави. В історії України аналогічні ситуації вже відбувались. Південна Україна, Чорноморський регіон завжди були економічно привабливими для багатьох країн: вигідне геополітичне положення, стратегічні та ключові об'єкти торгівлі, оборони, комунікаційні шляхи тощо. Морська торгівля й сьогодні має загальносвітове значення через можливість вигідного транспортування та циркуляцію товарів, продуктів, природних ресурсів.

Становлення України як держави сьогодні й в XVII столітті відбувалось спочатку через економічну незалежність, а далі вже про мова йде про політичну, культурну тощо. Саме Чорноморський регіон як багатий на родючі землі, водні артерії, а головне – комунікаційні шляхи приваблював різні держави: Гетьманщину, Запорозьку Січ, Османську імперію, Кримський ханат, Річ Посполиту, Молдову, Валахію, Трансильванію, Московію.

Боротьба за Чорне море, його ресурси та багатства регіону тривала як на гарячих полях бою так і в дипломатичній царині. Держави по різному сприймали проблему: «поляки називали себе господарями всіх місць від Литви до Чорного моря», «Мала Росія, чи Україна, думала, що... вона отримала... весь Степ», «запорожці ж твердо були впевнені, що весь край від річки Синюхи, Ташлику вздовж Дніпра до Лиману, та за Дніпром від Лінії (української) до кибиток ногайських та донських станиць, належала їм» [1, с. 6-7].

З часів становлення Козацько-Гетьманської держави на чолі з Богданом Хмельницьким в документах було чітко окреслені основні геополітичні завдання, пріоритети руху політики. З перших універсалів, міжнародних угод і договорів акцент робиться на питаннях економіки і безпеки держави через

розв'язання економічних питань. У травні-червні 1648 р. в універсалі Б. Хмельницького «Всім українським малоросіянам» йдеться про економічну співпрацю перш за все з державами Сходу «отлеглих за морем Чорним», чому активно намагалась завадити Річ Посполита [2, с. 645-646].

Ще один універсал Б. Хмельницького від 21 квітня 1654 р. віддзеркалює обсяги, інтенсивність торгівлі України зі світом. В документі чітко прописані митні тарифи для іноземних купців. Це – греки, вірмени, турки. Цікаве свідчення забезпечення інтересів власних вітчизняних виробників: основні в'їзні мита було спрямовано на турецькі товари, що значно підвищувало їх вартість [3, с. 507-508].

Ключова пам'ятка епохи – Зборівський договір. Саме в ньому на міжнародному рівні визнані права Козацько-Гетьманської держави на чорноморське узбережжя з усіма ресурсами, окреслено кордони: «від Чорного моря і лиману Дніпровського вгору на південь...» [3, с. 138-139].

Джерела часів Б. Хмельницького віддзеркалили постійні торговельні відносини між Україною та Кримським ханством [2, с. 84]. Особливо жвавим економічним життям відрізнялись прикордонні регіони.

В історії збереглися згадки про торговельні каравани татарських купців до українських міст: Чигирин (тодішньої столиці Козацько-Гетьманської держави), полкових центрів – Полтави, Умані, Миргорода [3, с. 486-487]. В Україну ввозили коней, тканини, килими, прикраси, золото, срібло, дорогоцінне каміння, перли, спеції, інші східні товари. Звідси вивозили хліб, інші харчові продукти.

Також відомі економічні торговельні подорожі українців до володінь Османської порти під Очаків, на лимани за сіллю. Джерела згадують такі різної інтенсивності поїздки аж до початку XIX ст. Хоча кримський та Очаківський напрямки торгівлі не домінували в економіці Козацько-Гетьманської держави, проте були її важливою складовою.

Матеріали про економічну безпеку Козацько-Гетьманської держави містяться в «Описі подорожі патріарха Макарія». Найбільш яскраво

представлена інформація про періодичні ярмарки. На них було представлено різноманітні товари з багатьох куточків світу. Щодо сьогоденного актуального питання про сіль, то з України її поставляли з Молдавських соляних куп. Також коли воєнне положення дозволяло, то Україна сама ставала експортером солі. Шведський агент Маср у 1651 р. описує, як зустрів біля Ясс 150 козацьких возів, навантажених сіллю, що їхали шляхом на Рашків [3, с. 25-26].

Квінтесенцією прагнень забезпечення економічних інтересів Козацько-Гетьманською державою став проєкт угоди з Туреччиною про мореплавство. Міжнародно-правовим чином була спроба розв'язання основних питань територіальних претензій, торгівлі, комунікацій, транзиту, посольств тощо [2, с. 619-622].

З першого пункту договору зазначено що «козацькому війську та його державі» вільно плавати по Чорному морю, з заходами в будь-які порти всіх держав Чорноморського узбережжя, як християнських, так й іншого віросповідання. Задекларовано вільну торгівлю: продаж, купівлю, обмін без жодних перешкод і труднощів [2, с. 619-622].

Пункти договору передбачали: звільнення українських купців від «всяких мит, оплат і податків», дозволяв вільно викуповувати і обмінюватись полоненими тощо [2, с. 619-622]. Проєкт договору чітко окреслив спробу України забезпечити свої економічні потреби.

Таким чином, для Козацько-Гетьманської держави середини XVII ст. наріжним каменем розвитку, утримання самої незалежності стало розв'язання основних економічних питань. Найбільш яскраві приклади вирішення містяться в документах тієї доби: універсалах, міжнародних угодах, договорах, їх проєктах. Багато положень не втратили своєї актуальності й сьогодні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Скальковский А. Хронологическое обозрение истории Новороссийского края: 1731-1823. / А. О. Скальковский. Ч. 1: С 1731-го по 1796 гг. Одесса: Гор. тип., 1836. XI, 289 с., 1 л. табл.

2. Документи Богдана Хмельницького. 1648 – 1657 / Відп. ред. Ф. П. Шевченко; Упорядн. І. Крип'якевич. АН Української РСР. Інститут суспільних наук; Архівне управління при Раді міністрів Української РСР. К.: Вид. АН УРСР, 1961. 740 с.

3. Алепський П. Описание путешествия патриарха Макария совершенного в 1654 году. Чтения в Обществе истории и древностей российских при Московском университете. Т. 4., 1897. 396 с.

REFERENCES

1. Skalkovskyi A. (1836) Chronological review of the history of the Novorossiysk Territory: 1731-1823. Odessa: Hor. typ. [in Russian].

2. Documents of Bohdan Khmelnytskyi. 1648 – 1657 (1961) K.: Vyd. AN URSR [in Ukrainian].

3. Alepskyi P. (1897) Description of the journey of Patriarch Macarius in 1654. Readings at the Society of Russian History and Antiquities at Moscow University. [in Russian].